

TEMA 31. A Transición e a consolidación da democracia¹.

Orientacións da CIUG: O alumnado deberá demostrar que coñece o contexto no que se levou a cabo a transición, así como as diferentes medidas postas en marcha polos primeiros gobernos, facendo fincapé nos principios fundamentais da constitución de 1978. Deberá afondar tamén nas dificultades básicas polas que pasou UCD e o intento de golpe do 23-F para rematar facendo referencia á política levada a cabo polos gobernos socialistas ata 1996.

Os documentos obxecto de comentario farán referencia a:

- o proceso político da Transición
- as reformas desenvolvidas nos gobernos de Adolfo Suárez
- os principios fundamentais da constitución de 1978
- o golpe de Estado do 23-F
- as principais medidas dos gobernos socialistas

1. Contexto tardofranquismo:

1. **A difícil situación económica** e internacional debido á crise de 1973 e a “Marcha verde” promovida por Marrocos para incorporar o Sáhara español.

2. **O incremento da oposición:** Aos partidos políticos tradicionais de oposición como o PCE, o PSOE, seguido de republicanos, nacionalistas como PNV, ERC ou UPG desde 1964; vanse unir tamén sectores do propio réxime ou próximos a el como monárquicos liberais, próximos a Don Xoán, a Democracia Cristiá ou liberais europeístas. A propia Igrexa católica, a partir do Concilio Vaticano II, intentará afastarse do réxime a prol da evolución cara a democracia. Noutro dos piares do franquismo como o exército xurdirá un pequeno grupo de oposición ao réxime, a UMD. Outros focos importantes de oposición ao réxime serán a Universidade e o movemento veciñal. A crise de 1973 acentuará a conflitividade social e o malestar contra o réxime de Franco.

3. **A desunión do adeptos ao réxime** entre aperturistas (partidarios de certos cambios que permitiran ensanchar as bases sociais e políticas do réxime, Pío Cabanillas e o grupo Tácito) e os inmovilistas (partidarios de manter o réxime franquista coñecidos como o búnker, Arias Navarro ou Blas Piñar).

2. Goberno de Arias Navarro (nov. 1975 – xullo 1976):

O 20 de novembro de 1975 Franco morre. O 22 de novembro Xoán Carlos foi proclamado Rei de España polas Cortes franquistas. Tras a morte de Franco abríanse dúas vías posibles: a rotura co franquismo como propuña a oposición, ou ben unha vía reformista, desde a legalidade.

O Proceso de Transición foi un **proceso non exento de conflitividade social** (Guerrilleiros de Cristo Rei, GRAPO, FRAP e ETA); **graduado no tempo**; baseado no **consenso das principais forzas políticas**; **acadando un acordo entre reforma e a ruptura**, por mor do achegamento entre os reformistas do réxime que apostaban pola instauración da democracia, dentro do propio réxime, “de lei a lei” tal como defendían o Rei, Fernández Miranda, Suárez, a oposición antifranquista partidaria, ata a aprobación da Lei de Reforma Política, dunha **rotura** co réxime franquista.

En 1976 créase a chamada PLATAXUNTA, a unión de dúas organizacións: unha impulsada polo PSOR (Plataforma de Convergencia democrática) e outra polo PCE (Xunta Democrática). Reclamaban ao goberno inmovilista de Arias Navarro a convocatoria de Cortes Constituíntes, a amnistía dos presos políticos e o recoñecementos das nacionalidades históricas.

3. Goberno de Adolfo Suárez

Despois da dimisión de Arias Navarro, integrante do Búnquer, Torcuato Fernández Miranda liderará en principio o desmantelamento do sistema, propiciará a elección de Suárez como Presidente do goberno e levará o peso da elaboración da **Lei de Reforma Política** (1976) que vai ser o instrumento para rematar coas institucións franquistas e avanzar cara á democracia.

---

¹ Texto adaptado de <https://www.edu.xunta.gal/centros/iesderodeira/aulavirtual/mod/page/view.php?id=1693> e docs.google.com/document/d/1j8kl5q3SZ4xds-YsbXB49BXSXSN_IpAHWaivuZ2YvvLk/edit?tab=t.0

A Lei consta de 4 artigos, neles sinálase que a soberanía lle corresponde á nación e a convocatoria de eleccións por sufraxio universal para elixir a representantes dunhas Cortes formadas por Congreso e Senado e que serán as encargadas de elaborar unha Constitución. O 18 de novembro de 1976 as Cortes franquistas aproban por maioría a Lei de Reforma Política. O 15 de decembro celébrase o referendo para a aprobación da L.de R.P. Os inmovilistas do réxime franquista apoiaron o non e os grupos da oposición reunidos na Plataxunta reclamaban a abstención. A lei foi referendada por ampla maioría (94%)

As medidas do goberno até a celebración das eleccións orientáronse principalmente a Reformas de carácter liberal e á preparación das eleccións xerais. Entre as reformas destacan: a aprobación dunha **amnistía para todos os presos políticos** (agás os acusados de delitos de terrorismo), **ampla liberdade de expresión**, recoñecemento **do dereito de Folga**, **Legalización de Centrais Sindicais**, **disolución do Movemento Nacional**, partido único 1937. **O cumio foi a legalización do PCE na Semana Santa de 1976**. O PCE acepta a Monarquía, a bandeira bicolor, a unidade de España, en troques da Democracia.

O contexto segue sendo de violencia e conflictividade social. A extrema dereita actúa impunemente (A matanza de Atocha - Guerrilleiros de Cristo Rei) e a violencia da extrema esquerda segue actuando (ETA e os GRAPO).

Primeiras eleccións democráticas (xuño 1977)

A legalización do PCE permitirá a celebración das primeiras eleccións verdadeiramente democráticas desde a II República a unhas Cortes que elaborarán a Constitución de 1978. Ata 78 partidos políticos foron legalizados. Destacan **Forza Nova** de Blas Piñar, inmovilista do franquismo, a **Alianza Popular** de Fraga, **UCD**, coalición de franquistas reformistas liderada polo presidente Adolfo Suárez, o **PSOE** de Felipe González, **PCE** de Santiago Carrillo, partidos nacionalistas e de extrema esquerda.

Nas eleccións do 15 de xuño : A UCD conseguiu a vitoria cunha maioría relativa de escanos (165); o PSOE foi a segunda forza máis votada. Entre os fracasos destacan o do PCE que ocupou o terceiro lugar (20 deputados) e AP foi 4ª (16 escanos) . Notable éxito foi o das forzas nacionalistas de Cataluña e do País Vasco, PNV. A extrema dereita non obtivo representación.

Impónse unha política de consenso que se verá reflectida nos **Pactos da Moncloa** asinados en 1977. Son acordos socioeconómicos negociados polos líderes dos principais partidos políticos e organizacións sindicais. Estes acordos supoñen a aceptación social e política da reforma do réxime franquista na transición á democracia.

4. A Constitución de 1978:

O 22 de agosto de 1977 constituíuse no Congreso unha comisión, formada por sete deputados (3 de UCD, 1 do PSOE, 1 de AP, 1 do PCE e 1 de CIU), encargada de redactar o borrador do proxecto constitucional. Os seus redactores tiveron en conta a Constitución de 1931 e as de Alemaña e Italia, posteriores á 2ª Guerra Mundial.

Entre as **características** da Constitución de 1978 destacan:

Definición de España como “un estado social e democrático de dereito”.

Soberanía reside no pobo, a través do sufraxio universal.

Forma política é a Monarquía parlamentaria onde o Xefe do Estado é o rei con poderes limitados: representación do exterior, Xefe das Forzas Armadas.

Separación de poderes:

Executivo: goberno

Legislativo: Cortes Xerais (Congreso dos Deputados e Senado).

Xudicial: tribunais.

Garante os dereitos humanos e as liberdades individuais: igualdade de dereitos para toda a cidadanía, dereito á educación, á saúde e á sanidade, ao traballo, á vivenda digna.

O estado pode intervir na economía por interese xeral.

Liberdade relixiosa e aconfesionalidade do estado (exprésase a importancia da relixión católica dentro do país).

Estado descentralizado. España das autonomías con numerosas competencias (educación, sanidade, ámbito social...). As denominadas “nacionalidades históricas” (País Vasco, Cataluña e Galicia) terán un proceso máis sinxelo. Os primeiros estatutos en aprobarse serán o vasco e o catalán en 1979. O galego en 1981. O resto das CCAA iniciarán tamén o proceso para a redacción dos seus estatutos.

Despois da aprobación da Constitución de 1978 o goberno de Adolfo Suárez encargárase de desenvolver os principios constitucionais, á vez que abordará outras medidas como a reforma do exército, a organización das eleccións dos primeiros concellos democráticos e dos Estatutos das 17 Autonomías.

Nas eleccións de 1979 volve a gañar a UCD de Adolfo Suárez, mais os problemas para o seu goberno non diminúen:

Divisións internas na UCD en relación ás reformas iniciadas.

Oposición do PSOE liderado por Felipe González, que abandona os principios marxistas e republicanos.

Conflitividade social co incremento do desemprego e mobilizacións sociais.

Violencia da extrema dereita e extrema esquerda.

División no exército afín á ultradereita que formará a Unión Militar Patriótica alentando un golpe de estado.

En xaneiro de 1981, Suárez que quedara só, presentou a súa dimisión. Suárez non explicou as razóns, as hipóteses son: A presión da cúpula militar, do seu propio partido, presión da Patronal, a presión da Igrexa e, por último a falta de confianza do Rei.

5. 23 F: O intento de golpe de Estado.

Ás 6 da tarde do 23 F de 1981, o tenente coronel da Garda Civil Antonio Tejero, xunto cuns trescentos gardas civís, asaltou o Congreso. Pistola en man, entrou no hemiciclo das Cortes e mantivo como reféns ao Goberno e aos parlamentarios. O capitán xeneral Miláns del Bosch sacou os tanques en Valencia e declarou o estado de excepción. Non logrou que as restantes rexións militares secundasen o golpe.

O papel real do Rei está en proceso de revisión histórica. En todo caso, a versión oficial sitúa ao rei como figura clave na resolución do conflito. Convocou a Xunta de Xefes de Estado Maior e gravou unha mensaxe emitida por TVE na madrugada do 24 na que descualificaba o golpe e defendía a Constitución e a soberanía do pobo español.

O fracaso do golpe é seguido de multitudinarias manifestacións populares de apoio á democracia. O papel do xeneral Armada e o rei Juan Carlos de Borbón é debatido a día de hoxe.

Como consecuencias do 23-F, podemos destacar o reforzamento do sistema democrático; o reforzamento da figura do Rei (nace o Juancarlismo), constrúese a figura do Rei como salvador da democracia; a recuperación do diálogo entre as forzas políticas. PSOE e UCD chegan a acordos en temas económicos e no proceso autonómico, LOAPA; a aceleración do recoñecemento exterior; acelerouse a entrada na OTAN e posteriormente na CEE.

6. Goberno de Calvo Sotelo (feb. 1981-agosto 1982)

Breve etapa na que se continúa a política de UCD. Apróbanse a Lei de divorcio, LOAPA, Lei do Defensor do Pobo. O goberno foi deteriorándose ante a desastrosa xestión do goberno do “escándalo da colza” e a desintegración da propia UCD. Estes factores levaron á convocatoria de eleccións en 1982, das que saíría gañador o PSOE.

7. A consolidación da democracia: os gobernos do PSOE (1982-1996)

O PSOE gobernará durante catorce anos sen interrupción, os 10 primeiros gozando de maioría

absoluta. Felipe González presidirá un goberno formado por unha nova xeración de socialistas, militantes da clandestinidade antifranquista, defensores de reformas que favoreceran a modernización de España. O PSOE asumira en 1981 unha liña moderada de **non actuar contra os intereses dos poderes financeiros, nin da Banca, nin da Igrexa, nin do Exército.**

En canto ao Programa de Reformas, o PSOE vai emprender unha serie de medidas cos obxectivos básicos de consolidar a democracia, a modernización de España, sanear a economía e atallar os graves problemas como a inflación, o paro.

En materia de **Facenda** (incremento da presión fiscal e da súa eficacia que permitiu incrementar de forma extraordinaria o investimento en educación, sanidade e infraestruturas).

En **Defensa** intenta rematar co golpismo, coa redución de número de Xefes e oficiais e a destitución de militares ultras...

Reformas na Educación (LODE que contemplaba a existencia de centros concertados e que contentou á Igrexa Católica, a Lei de Reforma Universitaria)

Administración de Xustiza (Lei Orgánica do Poder Xudicial, que impoñía o sistema de cotas para a elección por parte dos partidos políticos dos membros do Consello do Poder Xudicial).

A **configuración definitiva do Estado autonómico** (coa equiparación das competencias de todas as autonomías) e a **Ampliación de dereitos e liberdades:** dereitos para estranxeiros, liberdade sindical, aborto.

Desde o punto de vista económico, os socialistas realizaron importantes transformacións. Impulsan a reconversión industrial que afectou negativamente a importantes sectores industriais como téxtil, naval, siderúrxico e mineiro. O crecemento económico e numerosos beneficios empresariais contrasta cunha situación negativa dos traballadores (sometidos á inflación, moderación salarial, liberalización do mercado de traballo, prolongación anos de cotización para a xubilación...). Estes factores favoreceron a Folga Xeral promovida por UXT e CC.OO en decembro de 1988.

Durante esta etapa consolidarase en España o Estado do benestar, espalláronse os hábitos democráticos establecidos na Constitución. Paralelamente, aumentaron considerablemente os **orzamentos dedicados a gasto social** que contribuíron á consolidación do Estado de benestar con medidas como: **A extensión das prestacións sociais,** como a **asistencia sanitaria para todos os cidadáns,** o establecemento das pensións non-contributivas, a revalorización das pensións de forma automática; a **Universalización e democratización da educación; despenalización do aborto.**

Os gobernos socialistas consolidaron definitivamente a presenza de España nos organismos internacionais. **No ano 1986 España entrou a formar parte da Comunidade Económica Europea (CEE), como consecuencia España experimentou a** modernización do sistema económico, a expansión das empresas españolas cara ao exterior e as axudas económicas que permitiron a construción de infraestruturas e a renovación dos sectores produtivos.

Ademais o PSOE ratificou a permanencia de España na **OTAN** nun referendo celebrado en 1986. Na campaña electoral de 1982 o PSOE pedía a retirada da España da organización e no referendo pide o voto afirmativo.

A corrupción e o desprestixio do PSOE. Nos anos 90, o PSOE veuse envolto en numerosos escándalos: **Cargos públicos nomeados polo PSOE,** aproveitáronse do seu posto, beneficiáronse de información privilexiada ou incluso malversaron e apropiáronse de fondos públicos (Luís Roldán director xeral da Garda Civil).

O financiamento irregular do PSOE (Caso Filesa, 1991). O **terrorismo de Estado** (caso GAL). Nacionalistas cataláns e vascos retiraron o seu apoio ao PSOE quen adiantou as eleccións en 1996 que permitiron a chegada ó poder do PP de José Mª Aznar apoiado por PNV e CIU de Cataluña.

Valoración dos gobernos do PSOE: Durante o seu goberno España culminou a súa incorporación á CEE e a configuración do Estado das Autonomías, experimentou notables avances nos servizos (Sanidade, Educación, Infraestruturas..), modernización dos costumes, implantación de valores democráticos. Con todo, non se

logrou resolver o problema do paro (que chegou a acadar o 22% da poboación activa en 1996), non foi posible rematar co terrorismo de ETA, revivíronse os males da política española, como a corrupción e o clientelismo. A participación cidadá en partidos políticos, sindicatos ou ONG, seguiu a ser mínima.